

Imrich Fuhl

Nové maďarské zákony z pohľadu slovenskej národnostnej menšiny

(Menšinové samosprávy - Kultúra, kultúrne dedičstvo)

Menšinové samosprávy

Zistenia ochrancu základných práv na základe sťažnosti vypracovanej Slovenskou menšinovou samosprávou v Segedíne poukazujú na vážene nedostatky menšinového zákona v oblasti volieb do menšinových samospráv. Zákon stanovuje ako podmienku pre vypísanie volieb do menšinovej samosprávy aby pri poslednom sčítaní ľudu sa v danom volebnom obvode k danej národnosti prihlásilo najmenej 30 osôb a na volebnú listinu sa taktiež zaregistrovalo 30 osôb. Ombudsman vo svojom podaní na Ústavný súd MR žiada okrem iných výhrad aj zrušenie tohto ustanovenia z dôvodu, že neprimerane obmedzuje uplatnenie základných politických práv príslušníkmi národnostných menšín. Vychádzajúc z faktu, že cca 1.500 príslušníkov slovenskej menšinovej komunity napríklad v Budapešti žije roztrúsene v 23 mestských častiach, je dosť pravdepodobné že v niektorých mestských častiach po sčítaní obyvateľstva v r. 2011 sa nezistil dostatočný počet Slovákov. Keďže každá mestská časť predstavuje samostatnú obec, dôsledkom tejto zákonnej úpravy bude zánik slovenských menšinových samospráv v Budapešti.

Ďalším sporným ustanovením zákona je uverejnenie listiny menšinových voličov. Toto je v rozpore so zásadou ochrany senzitívnych osobných údajov a môže spôsobiť, že kvôli tomu sa príslušníci menšín nezaregistrujú ako voliči národnostných samospráv.

Kým menšinový zákon podrobne stanovuje rôzne povinnosti menšinových samospráv, vôbec sa nezmieňuje o tom, aké povinnosti majú obecné samosprávy v oblasti zabezpečenia podmienok pre činnosť menšinových samospráv, akými sú: poskytnutie kancelárskych a spoločenských miestností, kancelárskeho vybavenia, finančnej podpory pre činnosť a kultúrne aktivity, atď. Napríklad v Slovenskom Komlóši mestská samospráva neposkytuje žiadnu finančnú podporu pre činnosť miestnej slovenskej samosprávy ale pritom prisľúbila ročný grant pre miestnu základnú organizáciu Rákócziho zväzu vo výške 800 tisícov HUF.

Národnostný zákon deklaruje rovnoprávnosť medzi menšinovými a miestnymi samosprávami. Takáto deklarovaná rovnoprávnosť existovala aj v predošlých variantoch zákona, ale v praxi nefungovala, alebo fungovala len výnimočne. Je iluzórne hovoriť o rovnoprávnosti za podmienok, keď miestna samospráva určí okruh otázok o ktorých chce konzultovať so svojím národnostným partnerom. Národnostná samospráva síce má právo iniciovať takéto konzultácie, ale rozhodovať či sa uskutočnia bude miestna samospráva. Našťastie, zákon vymenuje niektoré oblasti kultúry a školstva, kde obecná samospráva je povinná brať do úvahy stanovisko národnostnej samosprávy. Nevylučuje kompetentnosť národnostnej samosprávy ani v iných verejných záležitostiach, ale tam už necháva rozhodnutie celkom na obecnú samosprávu, či chce alebo nechce spolupracovať s národnostnou samosprávou.

Exemplárnym príkladom takéhoto nerovného postavenia bola pred pár rokmi kauza Slovenského domu v Mlynkoch. Darmo konštatoval verejný ochranca menšinových práv rozpor medzi rozhodnutím obecnej samosprávy a menšinovým zákonom, tá nezmenila svoje rozhodnutie a kauza mala dohru podľa vôle obecnej samosprávy. Dokonca aj vtedajší prezident republiky, bývalý predseda ústavného súdu bol toho názoru, že „z právneho hľadiska bolo všetko v poriadku“.

Ďalším príkladom svojvoľného riešenia potrieb zo strany obecnej samosprávy je odmietavé stanovisko mestského zastupiteľstva v Slovenskom Komlóši vo veci odovzdania prevádzkového práva dvojazyčnej základnej školy a škôlky Celoštátnej slovenskej samosprávy.

Kultúra, kultúrne dedičstvo

Problémy spôsobuje veľmi nejasné vyznačenie okruhu kompetencií menšinových samospráv mimo takzvanej kultúrnej autonómie. Ale vlastne ani tá kultúrna autonómia nie je dosť konkrétne definovaná.

Nevedno, či sa táto autonómia končí u týchto inštitúcií, alebo sa vzťahuje aj na inštitúcie, ktoré neprebrali menšinové samosprávy. Napríklad na redakcie verejnoprávnych médií, ktoré vraj majú k dispozícii. Napríklad v prípade redakcií verejnoprávnych médií celoštátne menšinové samosprávy nemôžu autonómne rozhodovať o ich obsahu a personálnych podmienkach, majú právo len komentovať alebo iniciovať. Nie je jasné ani to, či ku kultúrnej autonómii patrí aj vzdelávanie v národnostnom jazyku.

Menšinové samosprávy majú nerovnomerné postavenie aj v oblasti spravovania kultúrnych inštitúcií slúžiacich menšinovému obyvateľstvu danej osady. Exemplárnym príkladom „nadváhy“ obecnej samosprávy bolo rozhodnutie mestského zastupiteľstva v Slovenskom Komlóši pred dvoma rokmi o prevzatí správy nad národopisnými zbierkami vytvorenými slovenskou samosprávou.

Zo strany Maďarov presídlených v rámci výmeny obyvateľstva do Slováckmi obývaných obcí sa prejavuje intolerancia voči snahám slovenských spoluobčanov o zachovanie vlastnej identity. Príkladom toho sú pokusy o zmeny názvov kultúrnych inštitúcií pomenovaných po slovenských osobnostiach (napríklad takýto návrh padol v súvislosti s Domom kultúry J. G. Tajovského v Slovenskom Komlóši). V tomto im nahrávajú aj niektorí politickí a verejní činitelia slovenského pôvodu (napríklad starostovia v Békešskej Čabe, v Sarvaši). Spojencov majú aj v extrémistických organizáciách Jobbik, Hnutie 64 žúp, atď. Preto sa v obciach obývanými Slováckmi usporiadajú pompézne spomienkové akcie, odhaľujú pamätníky pri príležitosti výročia Trianonu, pestuje sa mýtus veľkého Uhorska. Nie sú výnimkou ani útoky proti aktivistom slovenského menšinového života (napríklad riaditeľky Domu slovenskej kultúry v Békešskej Čabe, Anny Ištvánovej) alebo nápisom v slovenčine (slovenským názvom obcí, názvom slovenských ustanovizní, pamätníkom - sochy M. R. Štefánika v Sarvaši).

Stretávame sa s neochotou zo strany maďarských štátnych, samosprávnych a cirkevných orgánov pri zriadení slovenských pamätníkov. Konkrétnym príkladom

boli naťahovačky okolo osadení pamätnej tabule Jána Kollára na kostolnej budove v Budapešti. Trvalo dvadsať rokov, kým sa podarilo zmierniť odmietavé stanovisko predstavenstva Evanjelickej cirkvi a. v. do takej miery, že v júni 2011, pri príležitosti 200. výročia vysvätenia evanjelického kostola na Deákovom námestí bola umiestnená tabuľa pripomínajúca pamiatku troch významných farárov - medzi nimi aj J. Kollára - tohto cirkevného zboru.

Tabuľa, ktorú chcela umiestniť Slovenská menšinová samospráva v Budapešti, je v súčasnosti v depozitári a snáď v tomto roku sa ju podarí umiestniť v rámci osláv 150. výročia založenia samostatného slovenského evanjelického cirkevného zboru v Pešti, na niektorú budovu bývalého komplexu Lutherovho domu.

Osud slovenského cirkevného zboru v Pešti je jedným zo smutných prípadov Slovákov v Maďarsku. Kostol na Rákócziho triede ako aj okolité budovy, na ktoré sa v 19. storočí doslova po korunách poskladali farníci, boli skonfiškované. Po zmene politického režimu v r. 1990 sa kostol stal korisťou privatizátorov. Chátrajúca budova svätostánku naposledy bola využívaná ako štúdio bojového umenia. Veriaci sa musia uskromniť úzkymi priestormi vo dvore kostola.

Ďalšou neblahou skúsenosťou na poli uctievania vlastných historických tradícií boli spomienkové akcie usporiadané pri príležitosti 100. výročia úmrtia agrárneho politika, poslanca dolnej komory uhorského snemu, Ondreja Áchima. Kompetentné orgány magistrátu hlavného mesta nadali súhlas na umiestnenie busty O. Áchima na verejnom priestranstve a hotová busta je teraz odstavená v depozitári Poľnohospodárskeho múzea v Budapešti.

Koncom septembra 2012 sa objavila správa o tom, že správa cintorínu Kerepeši na triede Fiumei nariadilo revíziu platnosti užívateľských zmlúv pozemkov pod hrobmi. Pozostalí nebožtíkov boli vyzvaní na predĺženie nájomných zmlúv pozemkov. V tomto cintoríne sú pochovaní významné osobnosti slovenského spoločenského života na prelome 19. a 20. storočia (napríklad biskup Daniel Bachát, podnikateľ Ján Nepomuk Bobuľa a ďalší). Za predĺženie nájomnej zmluvy správa cintorína vyžaduje nehorázne peniaze: 400 tisíc HUF. Finančná situácia slovenských samospráv v Budapešti ani evanjelického zboru neumožnia uhradenie takýchto vysokých poplatkov.